

گفت‌و‌گو با دکتر فیروزآبادی درباره فیلترینگ، رمز ارزها و چرایی اجرا نشدن سند های بالادستی در فضای مجازی

راه دراز شبکه ملی اطلاعات تا الزامات مصوب

الزاماتی مثل استقلال، حاکمیت، امنیت و صیانت رعایت نشده است

هادی محمدی – دکتر ابوالحسن فیروز آبادی لحن ملامی‌ی دارد اما نکته‌ای که روی آن دست گذاشته‌شاید به‌خیلی‌هاتنه‌بزند: «شاهدیک‌عقب ماندگی ساختاری و نهادی هستیم، در بسیاری از حوزه‌ها به‌جای سازمان‌های متولی، ما در مرکز بحث، از آغاز می‌کنیم و مصوبه می‌گیریم و آن مصوبه چون از ذات ساختار بیرون نیامده ساختار احساس مسئولیت‌ندار دیادچار اجتهادهای آن سازمان می‌شود. و او که از سال ۹۴ و با آغاز دوره دوم فعالیت شورای عالی فضای مجازی به‌عنوان دبیر شورای عالی فضای مجازی مشغول خدمت است لحنش را صریح‌تر هم می‌کند: «باید در ساختارها بازنگری کنیم... سلیقه سیاسی مدیران هم در اجرا نشدن سند هادخیل است اما ساختار اولویت دارد چون در ساختار فعلی عوامل دوست‌دارند تغییر انجام‌نشود و در برابر روش‌های جدید حل مشکل مقاومت می‌کنند.» چندبار از اجتهادهاورداشت‌های متفاوت مجری و حتی برداشت‌های متفاوت در داخل شورای عالی فضای مجازی در باره مصوبات این حوزه گلایه می‌کند. گویی سلیقه‌مدیران این حوزه به‌پاشنه آشیل و اسب تروای سامان‌دهی فضای مجازی بدل شده است: «ما مصوبات را داریم ولی انسجام‌اجرایی یا زنجیره‌اجرایی ما کامل نیست، ما روی کاغذناظر شبکه ملی اطلاعات هستیم ووزارت ارتباطات مجری است. ناظر شرایطی دارد، بودجه و ساختار نمی‌خواهد که نه بودجه‌ونه ساختار تعریف شده و نه حوزه مداخله نظارتی ما مشخص است. مجری هم تعریفی که از شبکه ملی اطلاعات دارد برداشت‌های خودش است حتی در خود شورای عالی فضای مجازی هم برداشت‌های متفاوتی دارند. یعنی یک مصوبه داریم و یک‌فرامصوبه که برآمده از مصوبه در ذهن هاست. دوستان وزارت ارتباطات حداقلی فکر می‌کنند و علاقه دارند شبکه ارتباطات و اطلاعات را به‌صورت کلاسیک در کشور توسعه دهند». گفت و گوی ما با دکتر ابوالحسن فیروزآبادی به‌حوزه فیلترینگ، ارزهای دیجیتال، پیام‌سان‌های داخلی، تولید محتوا... هم کشیده می‌شود. البته خبری هم درباره نحوه فعالیت مجدد هاترگرام و پلاگرم‌دارد و در پاسخ به این که آیا ممکن است اینستاگرام فیلتر شود می‌گوید: با شرایط موجود...

گفت و گو: ۷۰ دقیقه‌ای ما با دکتر ابوالحسن فیروز آبادی دبیر شورای عالی فضای مجازی را بخوانید.

لطفاً برای شروع درباره این دوره که شما دبیر شورای عالی فضای مجازی هستید واقدامات مهمی که در این چهار سال در شورا انجام گرفته توضیحی بفرمایید.

ما کارمان را در دوره دوم شورای عالی فضای مجازی در حالی شروع کردیم که ساختار مرکز ملی فضای مجازی و اساسنامه و آیین‌نامه‌های لازم‌وزیر مجموعه‌ها مشخص شده بود و در حقیقت دور دوم، دوره آغاز کار شورای عالی فضای مجازی بود. در این دوره مهم‌ترین بحث‌ما را موضوع شبکه ملی اطلاعات تشکیل می‌داد که در پایان دوره اول تعریف شده‌ای از آن شده بود اما نیاز داشت تا الزامات شش‌گانه آن باز شود. بر این اساس ما سندن تبیین الزامات را تهیه کردیم که در نوع خودش در دنیا منحصر به‌فرد بود. در این سندن الزاماتی که شبکه را ملی می‌کرد تبیین کردیم زیر شبکه اطلاعات و ارتباطات را همه دارند اما این وجوهی که به‌عنوان الزامات آمده بوداز جمله مستقل بودن، مدیریت ایرانی، امکان اعمال حاکمیت، محتوای سالم، امنیت کامل و امکان کار کردن باشبکه‌های جهانی، ویژگی‌های خاصی بود که شبکه ارتباطی کشور را شبکه ملی می‌کرد و این الزامات به‌تصویب شورای عالی فضای مجازی رسیده بود. بحث بعدی این بود که خدمات پایهر تعریف کردیم که شامل پیام‌سان‌ها، موتور جست‌وجو، ایمیل و خدمات ابری می‌شد. برای شروع کار بعد از سندن تبیین الزامات، سندن پیام‌سان‌ها را تصویب کردیم که مبتنی بر حمایت از پیام‌سان‌های داخلی بود و الزاماتی داشت از جمله این که اطلاعات تولیدی پیام‌سان‌ها باید در داخل کشور ذخیره شوند. دوره دوم به‌عنوان حفظان حمایت از داده، مصوبه دقیق و فنی با الزامات شدید قانونی برای اروپا به‌تصویب رساندند اما متأسفانه سندی که ما تصویب کردیم در مرحله اجرا دچار مشکل شده است. همچنین یکی دیگر از حوزه‌های مهم که بیش از ۲۴ میلیون نفر مخاطب هم دارد، حوزه گیم هاست و به همین دلیل برای بازی‌ها در هم در دوره دوم سندن تهیه شد. از نکات دیگر مورد توجه، اقتصاد دیجیتال و اقتصاد فضای مجازی بود که از آن به بحث حکمرانی فضای مجازی رسیدیم. گزارش مفصلی برای شورای عالی، دولت، مجلس، شورای اسلامی و شورای قضایی تهیه کردیم، در دولت مصوب شد ظرف دو ماه وزارت ارتباطات موظف شد برای اقتصاد دیجیتال پیشنهاد بیاورد.

در مجلس بحث تشکیل کمیسیون مجازی مطرح شد اما بعد هاصورت عملی نگرفت. در قوه قضاییه هم قرار شد در خصوص خلأ مقررات مورد نیاز، کار مشترکی داشته باشیم که در حال انجام است. ما جزو کشورهایی هستیم که کمترین قانون را در حوزه فضای مجازی داریم و همین باعث شده در توسعه اقتصادی کشور ریسک‌پذیری بسیار بالا باشد. معتقدیم باید قوانین شفافی داشته باشیم تا تکلیف همه فعالان این حوزه را روشن کند. در حوزه ارز هم مداخله مناسبی داشتیم و برای مهار نابه سامانی‌هایی که مبتنی بر اخبار جعلی، قیمت ارز را به هم می‌ریخت، کمک خوبی کردیم.

به اسناد خوبی اشاره کردید و این که در برخی موارد هنوز اجرایی نشده‌اند. ارزبایی شما از دلایل اجرا نشدن کامل این اسناد چیست؟

عمده اشکال، اشکالات ساختاری است. متأسفانه شورای عالی فضای مجازی نظارت کامل و بودجه مناسبی برای اجرای مصوباتش ندارد تا مصوبات ضمانت اجرایی داشته باشند. شاهد یک عقب ماندگی ساختاری و نهادی هستیم. در بسیاری از حوزه‌ها به‌جای سازمان‌های متولی، ما در مرکز بحث، از آغاز می‌کنیم و مصوبه می‌گیریم و آن مصوبه چون از درون ساختار بیرون نیامده، ساختار احساس مسئولیت ندارد یا دچار اجتهادهای آن سازمان می‌شود. به‌رغم این که معمولاً مصوبات با تأیید ذی‌ربطان تهیه در شورای عالی پیشنهاد می‌شود، مثلاً در خصوص مصوبه پیام‌سان با برخی اجتهادات در اجراء اموجه هستیم که مجموع این‌ها باعث می‌شود مصوبات شورای عالی فضای مجازی به استحکام مصوبات قانونی کشور نباشد و در حوزه اجرا با اشکالات جدی مواجه شود به همین دلیل در یک سال و نیم گذشته وقت زیادی را روی ترویج نخبگانی و ترویج در سطح نهاده‌ها گذاشته‌ایم. همچنین ما مشکلات حکمرانی فضای مجازی را داریم و باید در ساختارهای مربوط بازنگری کنیم و به همین دلیل شاید به نوعی، انفعال در کار کردها و ساختارها می‌بینیم که باید اصلاحاتی را داشته باشیم.

آیا سلیقه‌های سیاسی مجری‌ها هم در اجرایی نشدن سندها تأثیر دارد؟

حتماً همین‌طور است. البته ساختار اولویت دارد چون در ساختار فعلی عوامل دوست‌دارند تغییر انجام شود و در برابر روش‌های جدید حل مشکل مقاومت می‌کنند. مثلاً ما با تحول در مشاغل مواجه هستیم یا تحول در بخش‌های اقتصادی اما رفتار و واکنش به این‌ها متناسب با تحولات نیست. نمی‌توانیم در حقیقت دارای غیر رسمی جامعه مثل رکود اقتصادی یا اشتغال بدون توجه به این تحولات گام‌های بلند برداریم. ما اگر مسئله مالکیت معنوی را حل نکنیم، نمی‌توانیم در رقابت جهانی که بخش بزرگ دارایی‌ها در آن دارایی معنوی است، رقابت کنیم. در حالی که دارایی معنوی ما در کشور مثل نرم افزارها کار خاصی نمی‌توانند بکنند و در حقیقت دارای غیر رسمی هستند. ما در عصر جدید می‌خواهیم با قواعد زمین بازی قبلی در سطح جهانی رقابت کنیم که عملی نیست و ناخواسته است. قبل از توسعه فضای مجازی می‌توانستیم با دنیا رقابت نکنیم اما در فضای مجازی با ارتباطات جهانی که شکل گرفته نمی‌توانید به این رقابت جهانی بی‌توجه باشید.

در بحث شبکه ملی اطلاعات، انتقادات زیادی درباره سرعت پیشرفت آن شنیده می‌شود. این طرح بزرگ در چه مرحله‌ای است و آیا می‌توانید زمانی را برای به ثمر رسیدن آن بگویید؟

ما مصوبات را داریم ولی انسجام‌اجرایی یا زنجیره اجرایی ما کامل نیست. ماروی کاغذناظر شبکه ملی اطلاعات هستیم و وزارت ارتباطات مجری است. ناظر شرایطی دارد، بودجه و ساختار می‌خواهد که بودجه، ساختار تعریف شده و حوزه مداخله نظارتی ما مشخص نیست. مجری هم تعریفی که از شبکه ملی اطلاعات دارد برداشت‌های خودش است. حتی در خود شورای عالی فضای مجازی هم برداشت‌های متفاوتی دارند. یعنی یک مصوبه داریم و یک فرامصوبه که برآمده از مصوبه در ذهن هاست. دوستان وزارت ارتباطات حداقلی فکر می‌کنند و علاقه دارند شبکه ارتباطات و اطلاعات را به‌صورت کلاسیک در کشور توسعه دهند. البته نکات مصوبه را هم مورد توجه قرار می‌دهند و دیگرانی که حداکثری فکر می‌کنند، خیلی عمیق‌تر این را می‌بینند. شبکه ملی اطلاعات در قسمت کلاسیک در همه کشور به خوبی اجرا شده و در شبکه کشور هم از لحاظ سطح پوشش و ضریب نفوذ و سطح فناوری‌ها جزو کشورهای نسبتاً خوب در حال توسعه هستیم، نرخ‌های خدمات شبکه هم در کشور نسبتاً مناسب است ولی در الزامات ما، این شبکه باید استقلال داشته باشد برای همین الزام کردیم که خدمات پایه، ملی باشند، مثلاً برای پیدا کردن اطلاعات شبکه‌ها مسیرهای خارجی است و الزاماتی مثل استقلال، حاکمیت، امنیت و صیانت رعایت نشده و تا رسیدن به الزامات راه درازی باقی مانده و بیش از ۲۰درصدی است که آقایان می‌گویند.

که مدیریت ارتباطات زیر ساختی را داشته باشد و موظف می‌داند اینترنت جهانی را به کشور بیاورد و توزیع کند، همان‌طور باید خودش را موظف بداند که پیام‌سان و موتور جست‌وجو ایرانی باشد و مردم از نامه‌سان‌هایی که آمریکایی هستند، خارج شوند.

در حوزه تولید محتوا مصوبه‌ای برای افزایش چند برابری تولید محتوا داشتید. تا چه میزان اجرایی شده‌است؟

بخش بزرگی از تولید محتوای ما در پیام‌سان هاست. اگر منظور تان تولید محتوای فاخر باشد که تولید کتاب‌ها و فیلم‌ها و... در کشور به خوبی صورت گرفته و بخش بزرگی از ترافیک مصرفی کشور مادر بسترهای مختلفی مثل رویکوب و فیلم‌مو آپارات و... در همین حوزه تولید محتوا بوده است. بنابراین در تولید محتوا خیلی مشکل نداریم ولی بخش عمده‌ای از محتوای ما که الان نزدیک ۴۵درصد ترافیک بین‌الملل ما را شامل می‌شود، در حوزه پیام‌سان هاست. در پیام‌سان‌ها اخبار و مباحث علمی و آموزشی و... تولید می‌شود که محتوای ملی ما هستند. در همین دوره دوم شورای عالی، از ۰/۵درصد محتوای جهانی به ۱/۷درصد محتوای جهانی رسیدیم در حالی که مایک در صد جمعیت جهان را داریم و این نشان می‌دهد وضع ما خوب است ولی این محتوا متأسفانه در شبکه ملی مانیتست و به دلیل نقص در اقتصاد محتوا، مالکیت معنوی نبود شفافیت در مقررات این حوزه که مرزهای مشخصی هم ندارد، این بستر به شدت پر ریسک است و یک ورود تمام‌عیار از بخش خصوصی نداریم.

شنیدیم که کمی‌خواهید قیمت اینترنت خارج را در راستای کمک به داخلی‌ها بیشتر کنید. این چقدر صحت دارد؟

ما معتقدیم اگر بخواهیم خدماتی را در حوزه‌های فضای مجازی ارائه دهیم و رقابت کنیم مثلاً با گوگل یا گیم‌سازهای بزرگ یا با پیام‌سان‌های خارجی رقابت کنیم باید بین این دو تعرفه یک توازن برقرار کنیم یعنی تفاوت تعرفه‌ای داشته باشیم. در جلسات مرتبط که برگزار شد، تصویب کردیم که ارزان‌سازی داخلی پیاده شود. برخلاف عرف جهانی، به دلیل سیاست‌گذاری نامناسب در شبکه موبایل، بیش از شبکه ثابت سرمایه‌گذاری شده و توسعه یافته و باعث شده برخی توانمندی‌ها را نتوانیم در کل جغرافیای کشور داشته باشیم. این عقب‌ماندگی شبکه ثابت از موبایل و یکسان بودن تقریبی قیمت‌ها در شبکه‌های ثابت و موبایل نامناسب بود و بر این اساس تعرفه داخلی ارزان‌شد ولی حمایتی که در ارزان‌سازی تعرفه داخلی شده برای کاربر محسوس نیست و ما می‌گوییم باید این تفاوت محسوس شود البته ما اصرار به گران‌شدن تعرفه‌های خارجی نداریم اما اصرار داریم که تفاوت محسوسی وجود داشته باشد.

این باعث کم شدن مشکلات مختلف فیلتر کردن هم می‌شود؟

ما باید هزینه‌های خود را در کشور مدیریت کنیم. اکنون این هزینه‌ها مدیریت نمی‌شود. الان کاربر ما مصرف فضای مجازی خود را مدیریت نمی‌کند، چه بسا بسیاری از نیازهایش از طریق خدمات داخلی قابل تأمین باشد ولی به دلیل سیاست‌گذاری

نامناسب از خدمات خارجی استفاده کند بنابراین سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در بسیاری از حوزه‌های خدمات دیجیتالی به صرفه نیست.

چه کارهایی را برای آینده در دستور کار شورای عالی فضای مجازی دارید؟

ماروی طرح‌های متعددی کار کردیم. برخی طرح‌های ما برای حل مشکلات جاری است مثلاً در صادرات نرم افزار و رفع موانع اقتصاد دیجیتال یک سری مصوبات داریم یا سندن جامع هویت در فضای مجازی را داریم که اولین دستور جلسه ماست. معتقدیم با تصویب این سند و اجرایی شدن آن، به یک باره شاهد نظام مندی خوبی در فضای مجازی باشیم که هم آثار اقتصادی و توسعه‌ای و هم آثار سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دارد که بحث گمنامی را در این حوزه تا حدودی کاهش می‌دهد و افراد اعم از حقیقی و حقوقی در فضای مجازی هویت دار می‌شوند، این باعث افزایش سرعت و دقت تعاملات و کاهش بسیاری از جرایم می‌شود. سندن دیگری به نام سندن جامع تنظیم مقررات در حوزه فضای مجازی کشور داریم. ما معتقدیم پدیده‌های امنی فضا عمری دو تا ۱۰ ساله دارند و باید مقررات به‌روز داشته باشیم و در نهادهای تنظیم مقررات با حضور همه ذی‌نفعان این قوانین به‌روز شوند. ما الان بانک‌های بزرگ اطلاعاتی داریم که با دقت لازم حفاظت نمی‌شوند یا داده‌های مهمی از کشور خارج می‌شوند که نیاز به قانون دارد. این قانون مشابه‌اش در بسیاری کشورها پیشرفته وجود دارد ولی این جا فاقد قانون هستیم و نظام جامع حفاظت از داده را برای همین در حال تدوین داریم.

سال گذشته این موقع بحث کمک به پیام‌سان‌های داخلی خیلی داغ بود. چقدر از کمک به پیام‌سان‌های داخلی و نتایج‌اش راضی هستید؟
قطعاً نتیجه مثبت داشته است. به هر حال امروز بخشی از پیام‌رسانی کشور روی بستر پیام‌رسانی داخلی انجام می‌شود و بیش از ۱۲ میلیون نفر در پیام‌سان‌های داخلی هستند. سکوهای بسیار خوبی با ایده‌های متفاوتی شکل گرفتند حتی ما در حوزه عرضه فیلم با شکلی از تعاملی‌گری در این حوزه مواجهیم. این که راضی هستیم یا نیستیم تا زمانی که حجم ترافیک پیام‌سان‌های داخلی معادل ۵۰درصد کل ترافیک پیام‌سان‌های کشور باشد، راضی نیستیم. هدف ما هم رسیدن به این ۵۰درصد ظرف دو سال بوده است، البته وقت داریم اما باید تلاش را بیشتر کنیم تا به این هدف برسیم.

در گذشته بحثی را درباره هاتگرام و پلاگرم مطرح کردید که قرار بود اتفاق خوبی بیفتد اما عملاً سرور این‌ها خاموش شد و بسیاری از کاربرانشان به سمت تلگرام رفتند. چه اتفاقی افتاد؟

خبر خوش برای ما این است که پیام‌سان داخلی داشته باشیم. البته ما منکر پیام‌سان خارجی نیستیم و می‌گوییم باید باشد چون سطح رقابت و تنوع نیازها را پوشش می‌دهد و می‌دانیم امکان این که پیام‌سان‌های داخلی همه نیازها را جواب دهند، وجود ندارد اما بحث ما این بود که پلاگرم و هاتگرام که مجوز موقت داشتند، مستقل از

تلگرام شوند که متأسفانه طول کشید و الان گویا آماده هستند که شروع کنند. البته دیگر به عنوان پوسته تلگرام فعال نیستند. آمریکا هم در اقدامی تجاوز کارانه به‌رغم این که بیش از ۱۲۰ پوسته تلگرام در جهان وجود دارد فقط این دو پوسته را که تعداد زیادی از کاربران ایرانی از آن استفاده می‌کردند، قطع کرد.

چقدر فیلترینگ تلگرام را قبول دارید؟ چون بازار وی‌پی‌ان‌ها را داغ کرد که خودش آسیب‌های دیگری داشت.

فیلترینگی یکی از ابزارهاست. این ابزار نباید تنها ابزار باشد یا خیلی عام باشد. البته تلگرام هم استثنا بود. مثلاً آثار فرهنگی اینستاگرام بهتر از تلگرام است اما فیلتر نشده، تلگرام تبدیل به انحصار شد و طرح مرکز ما هم فیلتر تلگرام نبود بلکه خروج از انحصار بود و تا الان هم همین نظر را داشتیم. تلگرام در برخی حوادث تروریستی در کشور تأثیر داشت و متولیان تلگرام که طبق معاهدات بین‌المللی و عرف جهانی باید در آن حوادث به تعهدات خود عمل می‌کردند، بعد از این که به‌ضرب‌نفوذ بالا رسیدند به تعهداتشان عمل نکردند و طبیعی بود اقدام متقابل صورت گیرد، ضمن این که تعداد شکایات افراد مربوط به جرایم صورت گرفته در تلگرام در قوه قضاییه بسیار بالاست که در این جرایم و عمده آن کلاهبرداری‌ها با وجود این که تلگرام می‌داند کلاهبرداری است و باید همکاری داشته باشد، همکاری نمی‌کند.

بحث ارز دیجیتال این روزها داغ شده است. نظر شما در این حوزه چیست و چه آینده‌ای را برای آن متصور هستید؟

ارز دیجیتال موضوعی واقعی است که در خارج از کشور وجود دارد. مرکز ملی اولین جایی بود که به آن توجه ویژه داشت. با توجه به بررسی‌های ما و فوریت مطلب، تصمیم گرفتیم به دولت کمک کنیم و همکاری که در کمیسیون اقتصادی دولت داشتیم برای سازمان‌های متعدد از قبیل بانک مرکزی، سازمان بورس، وزارت نیرو و معاونت علمی ریاست جمهوری سندی تهیه و تقسیم کار کردیم. مادر مرکز معتقدیم که ارز مجازی در دنیا توسعه‌پیدامی‌کند و با توجه به شرایط ویژه کشور ما که هم در صدور نفت مشکل داریم و هم تحریم‌هایی را تحمل می‌کنیم از یک سو و از سوی دیگر این که ارز مجازی به شدت فضای واقعی، قانون‌پذیر و اعمال حاکمیت‌پذیر نیست، معتقدیم این حوزه با سامان‌دهی مناسب می‌تواند مفید باشد و وزارت نیرو باید در قاعده‌مندی آن همکاری کند. اولاً باید تعیین شود که این ارز پول هست یا کالا؟ بعد از این نحوه مبادله اش مشخص می‌شود یا ارزی که در داخل دنیا می‌شود آیا در داخل هم قابل معامله باشد، رسمی باشد و ارز ملی در فضای مجازی داشته باشیم؟... و این هابخت‌های اجرایی است که باید در دولت تصمیم‌گیری شود که متأسفانه دولت در این حوزه کند عمل کرده است اما در حوزه سیاست‌گذاری این را به عنوان امر واقع باید قبول کرد. اختلاف نظراتی هم در خارج دولت وجود دارد که برخی سازمان‌ها ملاحظاتی داشتند و گزارش‌های داده بودند که قرار شد کار بیشتری انجام شود.

نظارت بر فضای مجازی از سوی شما چگونه انجام می‌شود؟

در حقیقت ما سعی داریم از طریق سیاست‌گذاری و اسنادی که تهیه کردیم مشکلات محتوایی را کاهش دهیم یا در سندن هویت دنبال شناسنامه دار کردن افراد هستیم. حوادثی که بعضاً اتفاق می‌افتد، در فضای واقعی هم هست. چرا آن‌جا اتفاق می‌افتد؟ در فضای مجازی هم به همان دلایل ممکن است اتفاق بیفتد یا مورد به مورد بررسی شود. این که حکم کل دهیم که فضای مجازی باعث قتل یا خلاف دیگری شد این درست نیست.

آیا احتمالاً مرکز طرحی دارد که این اشکالات ساختاری یا بودجه‌ای و نظارتی حل شود؟

با توجه به این که شهرویر دوره فعلی به پایان می‌رسد کار ارزیابی عملکرد شورا و فضای مجازی را شروع کردیم و بخشی از این گزارش را ارائه دادیم که مورد توجه قرار گرفت و قرار شد سازمان‌ها سندن نهایی تحول خود را تهیه کنند.

آیا احتمال فیلتر شدن اینستاگرام وجود دارد؟
احتمال همه چیز وجود دارد.

رفع فیلتر توئیتر چطور؟

من فکر نمی‌کنم با شرایط موجود و روابطی که با آمریکا داریم، طرح بحث رفع فیلتر مناسب باشد.